

Hendrikse, A. & J.G. Vos, 2016.

Bestaat de ecologische stad? Lessen uit 25 jaar stadsecologie: een evaluatie.

© 2016. anshendrikse@gmail.com; johan@vosdenhartog.demon.nl

Samenvatting

Het begrip stadsecologie werd breed omarmd in 1989 bij de oprichting van het Nederlands Platform voor Stedelijke Ecologie. Diverse gemeenten ontwikkelden beleid voor een ecologisch duurzame stad: de Ecopolis. Sindsdien is de wereld veranderd. We zien nieuwe ontwikkelingen, zoals terugtrekkende overheden en een stroom van bewonersinitiatieven. Er is ook toenemende onrust over de gevolgen van klimaatverandering voor de leefbaarheid.

Wij stelden ons de vraag of 25 jaar werken aan stadsecologie de maatschappij verder heeft geholpen en of de nieuwe ontwikkelingen nog bij het gedachtegoed van de ecologische stad passen. Dat was de aanleiding van het onderzoek dat in 2015 is uitgevoerd. Achttien steden zijn ondervraagd en vierentwintig deskundigen betrokken bij de discussie. Het is een momentopname, gebaseerd op informatie van slechts een beperkt aantal geselecteerde betrokkenen. Toch geeft het een goede impressie van een kwart eeuw stadsecologie en de kansen voor de toekomst.

De stadsecologie is in de jaren '70 met het natuurlijk groen de stad binnengekomen en heeft zich via het werken aan de ecologische stad verbreed tot een vakgebied dat relaties onderhoudt met vrijwel alle andere vakdisciplines. Met de Flora- en faunawet van 2002 heeft de stadsecologie zich enigszins teruggetrokken op de basis van waaruit zij ooit begon: groen en natuur. Deze wet heeft het werkpakket van de stadsecoloog drastisch gewijzigd. Hierdoor kwam het accent te liggen bij het handhaven van beschermde soorten en het beheren van de lokale natuurdata. Gedurende het laatste decennium is deze invulling weer verbreed, vaak met biodiversiteit, klimaatadaptatie en gezondheid in het beleid voor duurzaamheid en stedelijke ontwikkeling.

De ecologisch duurzame stad heeft niet altijd een hoge prioriteit. Dit zou kunnen samenhangen met de manier van financieren en met het verborgen financiële profijt. Toch horen groen en natuur een prominente plek te hebben in het gemeentelijk beleidslandschap. Een vitale stad is namelijk een groene stad. Natuur met een goede verbinding naar het ommeland is nodig om een woongebied leefbaar te houden en biedt tevens kansen voor regionale samenwerking.

Veel gemeenten kennen een groenblauwe ecologische stedelijke structuur. Er bestaan voorbeelden waar die structuur planologisch goed verankerd is. Bij sommige andere gemeenten ontbreekt het aan

duidelijke spelregels, zoals compensatie- en ontsnipperingsplicht of verplicht natuurinclusief ontwikkelen. Natuurlijk groen vraagt om een ecologisch beheer; continuïteit en maatwerk zijn daarbij cruciaal. Dit blijkt in de praktijk in veel gemeenten lastig te realiseren. Bij het inzetten op groenblauwe netwerken als structurelement moet ook de sociale dimensie betrokken worden. Uit leefstijl onderzoek blijkt namelijk dat mensen uit verschillende culturen andere behoeften hebben met betrekking tot het groen. Dit is een belangrijk gegeven bij burgerparticipatie. Die participatie betekent ook dat burgers aan zet zijn in plaats van gemeente ambtenaren. Rond het thema 'natuur en samenleving' staat een blauwgroene invalshoek centraal. Nieuwe labels, zoals circulaire economie, kunnen daar een positieve rol spelen. Proefprojecten en lokale initiatieven moeten meer aandacht krijgen en in de 'mainstream' komen.

Behalve in de nieuwbouw ligt de toekomstige opgave voor de stadsecologie vooral bij herinrichting, renovatie en groot onderhoud. Juist daar doen zich mogelijkheden voor om ecologische voorzieningen te verbeteren of alsnog aan te brengen. Helaas blijven veel van die kansen onbenut. Voorzieningen uit de ecologische voorbeeldwijken van de jaren '90 van de vorige eeuw zijn niet systematisch gemonitord. Dat ontnemt ons de mogelijkheid om van fouten te leren; een gemiste kans. In de voorbeeldwijken van 25 jaar terug verdwijnen gemeenschappelijke voorzieningen en idealen met het verhuizen van de bewoners van het eerste uur. Toch blijft er behoefte aan energiezuinige of energieneutrale woningen in een aantrekkelijk groenblauwe omgeving. Momenteel zie je opnieuw het streven naar de gesloten stad: circular cities. De TU Delft ontwikkelt bijvoorbeeld concepten rond het thema water waarmee steden beter in hun eigen behoeften kunnen voorzien en tegelijkertijd hun kwetsbaarheid voor veranderingen in het klimaat kunnen verminderen. Een verdere integratie van groen en blauw in ruimtelijke inrichting hoort daarbij. Er wordt ingezet op de Hydropolis, in plaats van de Ecopolis.

Opmerkelijk is dat stadsecologie moeizaam aansluiting vindt bij de sectoren welzijn en gezondheid, hoewel er op projectniveau wel voorbeelden van succesvolle samenwerking bestaan. Vanuit de gemeenschappelijke GGD's kwam al in 1989 een oproep om samen te werken. Dat dit nooit structureel van de grond kwam moet wellicht gezocht worden in de cultuurverschillen en de organisatiestructuur bij gemeentes. De GGD maakt gewoonlijk deel uit van de sector Welzijn, terwijl Stadsecologie en Groen veelal bij de 'harde' sector Stadsontwikkeling zijn ingedeeld.

Communicatie is een essentieel onderdeel van het werk van een stadsecoloog. Toch blijkt samenwerking met natuurlijke bondgenoten zoals gemeentelijke communicatiemedewerkers, natuur en milieueducatie (NME) en de lokale natuurverenigingen niet vanzelfsprekend. Veel stadsecologen hebben wel een eigen lokaal communicatienetwerk en gebruiken in toenemende mate sociale media.

De ervaring van stadsecologen en anderen leert dat multidisciplinair en integraal werken noodzakelijk is om tot een ecologisch duurzame stad te komen. Elkaar duidelijk maken wat je wilt en tot een win-win plan komen is de uitdaging. Vanuit de samenhang kun je met oplossingen komen om de omgevingskwaliteit en de kwaliteit van leven in de stad daadwerkelijk te verbeteren. Toch is deze aanpak aan het verwateren. Evaluatie is hard nodig om echt inzicht te krijgen in de waarde van die multidisciplinaire en integrale processen. Hoewel evaluaties onderdeel zijn van het beleidsproces, krijgen ze in de praktijk weinig aandacht. De maatschappij moet inzien dat daar geld voor nodig is.

Bij het succes van de stadsecologie spelen persoonlijke en officiële netwerken, een integrale benadering en bestuurlijk draagvlak een rol. Om de verankering van de stadsecologie te waarborgen zijn geschoolde ecologen nodig, zowel generalisten als specialisten. Een integraal denkend generalist legt verbindingen met andere disciplines. Een specialist heeft adequate kennis van flora, fauna, aquatische ecologie en natuurwetgeving.